

NOVI ROD



LETNIK 3. SEPTEMBER-OKTOBER

VSEBINA 9. in 10. ZVEZKA:

Fr. Ločniškar: ČOLNIČEK	Stran 129
Karel Širok: DOLGČAS	130
Vlado Klemenčič: VRABCI	130
Fran Milčinski: JUNAŠTVO: 10. Boriški ban, oglasil se ti je junak. 11. Boriški ban, postavil se ti je junak! 12. Kako sta se vrnila mladi Marijan in teta mu Roža. (Konec). (Z ilustracijami M. Gasparija)	131
Stano Kosovel: LOV NA MOČERADE	141
F. M. Dostojevski: POVEST SIROTE NELE (Prevedel: Ivan Vouk)	145
Ivan Matičič: PTIČJA GNEZDA	152
Fr. Lipah: KDO JE GREŠNIK?	154
I. Pregelj: ČUDAK	154
Miha Maleš: FRANCÉ PREŠEREN	155
ZRNCA	156
KOTIČEK MALIH	158

Naslovnna stran je lesorez M. Maleša.



Novi rod izhaja prve dni vsakega šolskega meseca ter stane na leto 10 L; za pol leta 5 L; za četrt leta 2·50 L; posamezne številke so po 1 L. V inozemstvo 12 L letno. — Odgovorni urednik: Josip Ribičič. — Uredništvo se nahaja v Trstu, ulica Fabio Severo 25. - Uprava: „Novi Rod“, Trieste - San Giovanni, Casella postale.

Last in založba „Zveze slovanskih učiteljskih društev“ v Trstu.

Tisk tiskarne „Edinosti“ v Trstu.



Čolniček.

Ziblje se, ziblje čolniček
ob obrežju morja,
detece drobno v njem spava,
solnce nad njim se smehlja.

Veterček, daljni popolnik,
bajke šepeče mu,
lahno lase razčesava
detecu spečemu. —

Ziblje se, ziblje zibelka,
sreče čolniček je to,
čuje nad detelom mali
kakor božje oko.

Laske nalahno mu gladi,
pravi mu bajno povest
o presrečni deželi
onkraj življenjskih cest ...

Fr. Ločnishař.



Dolgčas.

Dolgčas nas preganja —
v vrečo ga denimo,
k vodi ga nesimo,
kjer se vrba sklanja,
stara vrba sred pečin!
Tam postavimo si mlin.
Mlin se bo vrtel,
dolgčas nam bo mlel;
kadar ga semelje,
v vodo ga iztrese,
da ga tok odnese.

Karel Širok.



Vrabci.

Poletni popoldan ves v solncu plamli
in zlate poljane sanjajo.
Med žitom trop vrabcev vrešči,
drug drugemu sili se klanjajo:
Oj zdravo, gospodine, zdravo!
Ha, kakor da vsi so župani,
vsi sami veljaki izbrani.

Nebo se sčeméri. Tiho sneži.
Vse stvarstvo težijo pozimske skrbi.
Glej, tam na dvorišču: vrabec. Še eden.
In še in še repajo, lačni, premrzli.
Glej, že jih je trop, a nobeden
ne reče: Oj zdravo, gospodine, zdravo!

Vlado Klemenčič.



FRAN MILČINSKI:

Junaštvo.

10. Boriški ban, oglasil se ti je junak.

Sestre in sina ban še ni bil pogrešal, dovolj mu je druge brige prinašal oni dan.

Letela je po širni zemlji vest, kakor leti lahkokrila ptica, in je tisto jutro priletela v beli Borič, v trdni grad: ob kršni meji da se je našel boriškemu banu bojevnik. Že tretji dan da cestuje junak, skoro bo dospel, z njim se vrača petnajst sužnjev in sijajno ga spremlja spremstvo, vsi so na konjih, tudi sužnji.

Bana je že bila grela ponosna misel: vsa širna zemlja nima junaka, da bi se tudi le drznil, da se mu postavi na boj.

Ali ga ni zbolela nova vest. Zaplala mu je junaška kri in razveselil se je boja na planem polju, ki se mu sedaj obeta in mu bo prinesel sigurno zmagó in nove slave.

Klical je in ukazoval, da bodo z bogatim sijajem sprejeti in pogoščeni junak in njegovi spremljevalci, in še je stopil v obokano orožarno, pregledoval je svetlo orožje, ga vihtel in poizkušal, še je stopil v hladne hleve, da si izbere bojevitega konja, da bo pripravljen za jutrišnji boj.

Čakal je in je minil dopoldan; čakal je in se je nagibal popoldan.

Tedaj se je ob robu ravnine, vrh nizkega brda pokazal nenadni oblak. Oblak se je pomikal po brdu navzdol in ni bil oblak: po prašni cesti je jahala četa, iz prahu se je bliskalo svetlo jeklo.

Iz zgornjih lin je gledal ban. Oči so mu spremljale bližajoči se oblak, prsi so se mu širile v junaškem pričakovanju. Gledal je in je dočakal: oblak se je privalil pod beli Borič in zavil skozi mestna vrata.

Jahala je četa po mestnih ulicah, šipe so pele v oknih; vjahala je v grad, grmel je most pod konjskimi kopiti; že je stala četa zbrana na grajskem dvorišču, petnajst sužnjev s svojim junakom, tristo mož s sivim glavarjem.

Po kamenitih stopnicah je prišetal boriški ban in je stopil pred četo, vse oči so bile uprte vanj.

Silen je bil kakor hrast, na prsi mu je padal mogočni brk, njegov pogled je bolel, kogar je zadel, njegov glas, kdor je bil gluhi, čutil bi ga bil na koži.

In je izpregovoril boriški ban: «Srečno došli, moji sužnji! Pozdravljeni in tudi zahvaljeni, če ste mi našli in pripeljali junaka za dvoboj!»

Sužnji so se razmaknili, s črnogrivega svojega dorata je skočil Duraglač, mladi junak, stopil je pred boriškega bana, bistro mu je pogledal v oko. «Bog s teboj, boriški ban! Čitali so mi tvoje pismo, prevzel sem pismo, sprejel sem boj. Evo me, kakor si pisal!»



Boriški ban je molče gledal svojega nasprotnika: slok je kakor jelka, cvetoč kakor pomlad in vendar čvrst kakor dren, lep je dečko! Skozi glavo mu je šinila želja, takšen da mu postane sin. In za hip se je spomnil sina, kje je in ali vidi junaški ta prizor.

Še je meril ban mladega junaka. Lep je dečko! Kako neustrašeno mu gledajo oči! Ali za boj z banom bo prelahak...

Dal mu je roko: «Pozdravljen, mladi junak! Kdo si in kdo je tvoj oče?»
 «Meho sem Duralagič. Spremlja me glavar in tristo mož od kršne naše meje, želeli so, da bodo priča boju.»

«Pozdravljen, Duralagič! Pozdravljeni vsi, ki ste prišli z njim! Duralagino ime je dobrega slovesa. Tvoj oče, mladi Duralagič, je bil junak!»

«Junak je še in te pozdravlja, boriški ban! Da je mlajši, sam bi se ti postavil. Jaz sem mu edinec.»

Zopet se je spomnil ban svojega edinca in ušla mu je beseda: «Žal mi je tebe, Duralagič, in očeta Duralage, za glavo ti gre, sinko!»

Odgovoril je Duralagič, iz očesa v oko je gledal bana: «Ne žalim svoje mlade glave. Niti ne želim tvoje, sloviti junak! Le na trideset sužnjev gledam jadtih, da jih rešim iz robstva. Boja se ne bojim. Ako je božja volja, dal mi bo zmago, ne zaradi mene, nego zaradi sužnjev in pravice.»

Beseda o pravici ni ganila bana. Obrnil se je od junaka, pozval je slugе. «Hej, moji slugе! Da čim boljše postrežete častitim gostom! Vedite jim konje v hladne hleve, dajte konjem vode studenčnice, dajte jim pšenice zlatice! Vedite goste v svetle dvorane, nudite jim sladkega vina, sedem let starega, bele pogače in tolstega ovnovega mesa! Moji dvori vaši dvori!»

Potem se je ozrl po sužnjih in jih je ogovoril: «Sužnji moji, še ste moji sužnji do jutrišnjega dne, do jutrišnjega jutra, ko se mu v ravnem

polju nasproti postavi na junaški dvoboj vaš Duralagič. Do tedaj je vaša pravica ta, da se vrnete v temnico!»

Povesili so glave jadni sužnji. Zgenilo se je vseh tristo mož z glavarem vred, ki so bili semkaj spremili sužnje in junaka. Dvignil pa je ponosno glavo Duralagič in je dejal: «Boriški ban, nismo prišli na veselo gostovanje. S sužnji smo prišli zaradi sužnje in vsi smo eno. Dokler so oni ti sužnji, mi ti ne moremo biti gostje. Sramota bi nam bila, mi da blagujemo za bogato tvojo mizo, oni, naši bratje, pa da ječe v tvoji temnici.»

Tiha se je obrnila četa z dvorišča. Zunaj mesta na zeleni tratini so v tla udarili kopja, so nanja privezali konje, pod svobodnim nebom da prenočijo.

Sužnji so tužni sledili za ječarjem po vajenih vežah in stopnicah izpod milega neba v mrzlo temo. Plahi so se zbal, ali jim prinese jutrišnji dan obljubljeni svobodo ali ne.

Banu je omrknilo lice. Z ostro besedo je napodil slugo, naj skočijo in pozovejo pobratima Dražiča, da izmeri in pripravi bojišče za junaški dvoboj.

Sluge so skočili, da ustrezajo ukazu, sredi pota so srečali Dražiča kapetana, hitel je v grad.

Sapa je šla vernemu pobratimu, skrben se mu je oziral pogled na vse strani, ko je stopil v grad in je stopal pred bana. Hitra mu je bila beseda: «Kje ti je sin, boriški ban? Kje ti je sestra?»

Začudil se je ban in se je ustrašil, odgovoril je in je hkratu vprašal: «Jaz ne vem, ne vidim ju. Mar nista v gradu? Kaj se je zgodilo?»

Pa se je žuril pobratim in je povedal, kaj govori tuja četa in že ve vse mesto: «Tvoja sestra, ponosna devojka, je preoblečena v kmetico pobegnila iz gradu, s seboj je vzela tvojega sina. Neznane ima naklepe. Duralagiča, mladega junaka, je ustavila na potu in ga rotila, naj ne bori boja s teboj!»

Ban je poslušal, vročina ga je spreletala in mraznica, krčil je pesti in trepetalo mu je lice. Zakričal je: «Sluge, poiščite mi sina, poiščite mi sestro! Strela vas ubij, ako ju ni v gradu!»

Ves grad so pretekli in preteknili in vse okoli gradu: malega Marijana, devojke Rože niso našli.

Ban je zarjul od srdu in bolesti, prestrašeni so se razbežali slugo.

11. Boriški ban, postavil se ti je junak!

Vso dolgo, nemirno noč je boriški ban prečul. Na vse strani je bil razposlal slugo in vojake, peš in na konjih, da mu iščejo in slede sinu in sestri; tisoč cekinov je obljubil onemu, ki ju zdrava pripelje, petsto onemu, kateri izve in pove, kje sta.

Legel je bil, da se mu odpočije telo za boj in za zmagó. Zavedal se je, usodna mu lahko postane noč brez počitka in spanja. Zato je bil legel, zatisnil je oči, toda uho mu je prežalo in srce mu je bilo: ali ni zabobnel most? — ali niso zajejala vrata?

Tako mu je v nestrpnem pričakovanju potekala in potekla neskončna noč. Osvanila je zora, napočil je dan — bolj je bil truden nego zvečer, ko je bil legel.

Za zgodnjo uro je bil določen dvoboj, čas je bil, da vstane.

Boriški ban se je pognal z ležišča, stresel je glavo, da prepodi mračne misli, zavpil je, ves grad je preletel silni njegov glas in so prihiteli zbegani slugé.

Sukali so se in podvivali, da so oblekli bana za boj. V baržun so ga oblekli v svilo in krzno, blestela mu je bojna oprava od zlatih in srebrnih našivov in gumbov in spon. Svetilo se mu je dragoceno orožje in ko se mu je svetlega doteknila roka, zasvetile so se mu tudi oči, bolj so mu bile svetle od orožja in pozabil je vse drugó: le misel na boj in na zmagó mu je polnila dušo.

Na dvorišču ga je čakal bojeviti belec, hrskal je in kopital. Z veselim rezgetom je pozdravil gospodarja, ki se mu je oprl na vrat, stopil v srebrni stremen in mu skočil na hrbet in v sedlo.

Pred mestnim zidovjem v ravnem polju je ležalo bojišče. Pobratim Dražič mu je bil izbral prostor in ga razmeril: sedemdeset kopij je bilo dolgo, dvajset in štiri široko. Ograjeno je bilo z živo ograjo: tisoč glav se je gnetlo na okoli, da gleda boj.

Ob eni strani je stalo v dolgi vrsti razvrščenih tristo mož, pred njimi sivi glavar; ob drugi strani se je čredila banova vojska, na čelu ji Dražič kapetan, v roki mu je bila zastava.

Še se je mlado solnce borilo z lahno jutranjo meglo, po zeleni tratini je lesketala rosa.

Mirno in možato je prihajal ban na bojno plan. Sredi bojišča ga je pričakal Duralagič, pozdravila sta se junaka in si segla v roko, pozdravila sta se konja z očmi in nozdrvmi.

Ko sta se pozdravila, že sta se ločila junaka. Nagnala sta konja pod seboj, da sta zletela preko zelene plani vsak v svoj kraj. Ban na enem koncu bojišča, Duralagič na drugem sta se obrnila in se ustavila drug nasproti drugemu, vse dolgo bojišče ju je ločilo.

Dražič kapetan je pogledal bana, pogledal je Duralagiča, zdajci je zamahnil z zastavo. V dir sta se spustila iskra konja, tedaj je umolknila in otrpnila množica na okoli.

Letela sta konj proti konju, junaka pa sta tiščala v rokah pripravljeni kopji. Krčila se jima je razdalja, že sta si bila drug drugemu blizu za lučaj — oba hkratu sta pomerila, oba hkratu vrgla bojni kopji.

Zazvižgali sta kopji, leteli sta in prileteli, zavekala je množica na obeh straneh: obema junakoma bi bili kopji prebodli junaški srci — ali konja, vajena boja, sta padla na kolena, sklonila sta se junaka konjema na grivi, čez glavi sta zleteli kopji lahkokrili.

Vesel šum je šel po četah na desni in na levi.

Junaka pa sta v diru jahala naprej in do kraja, v diru se obrnila, v sredi sta se zopet srečala. Zazijali sta jima goli sablji. Ostra je sablja boriškega bana, kamor bi zadela junaka, prekasna bi mu bila obveza. Ali je imel Duralagič hitro oko, spretno roko, prestregel je udarec. Udarila je sablja ob sabljo, jeklo se je zagrizlo v jeklo, zazvenelo je in zahreščalo, obe sta se prelomili sablji.

Zavekala in zavriskala je množica hkratu.

V diru sta nesla konja vsak svojega junaka naprej in na okoli, še tretjič sta se srečala. Udarila sta z buzdovanom, silni so padali udarci, še silneje so se odbijali, grmelo je kakor izpod neba. Obema sta se odlomila težka buzdovana ob trdnih držajih.

Ban je izpustil držaj iz rok, s krepko nožo je krenil bojevitega svojega belca Duralagiču za hrbet, da ga odvzad sklene z rokama in vrže iz sedla. Toda Duralagič se je bil obrnil uren kakor blisk in s prsmi ob prsah sta se objela junaka, v sovražnem objemu oba se s konja zavalila na tla. Konja sta zdirjala lahka brez gospodarjev po širokem bojišču.

Hrup je šel po četah na desni in levi. Tisoč oči na desni, tisoč oči na levi je gledalo in se mučilo, ali ni več ločilo, kako se na tleh na zeleni tratini borita junaka.

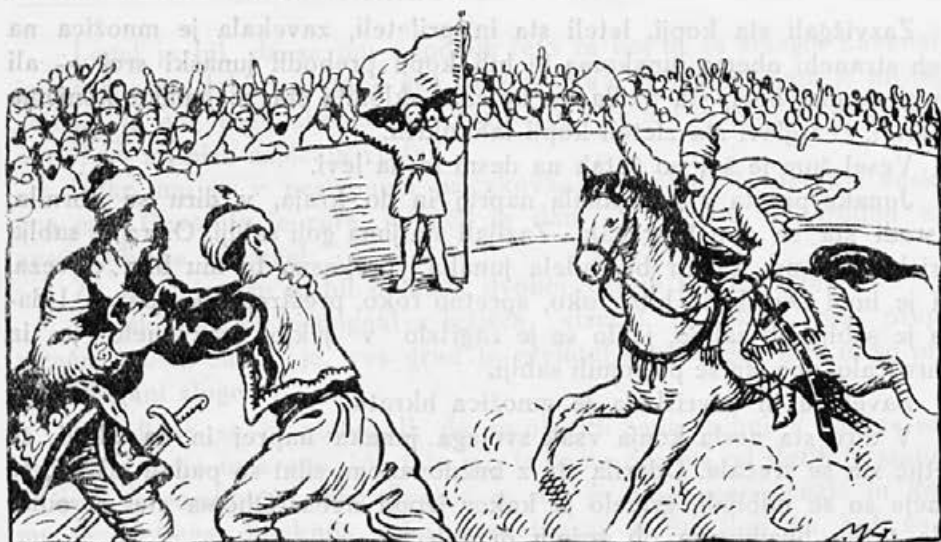
Bila sta junaka drug drugega vredna, ban težji in krepkejši, Duralagič gibčnejši [in hitrejši]. Napenjala sta vse svoje sile, grabila sta se za pleči, segala si v obupni borbi za vrat, da drug drugemu vzameta moč in mu prisilita glavo k tlom. Ali roka se je upirala roki, telo se je upiralo telesu, v živem kolobarju sta se sukala ban in Duralagič, zdaj je bil ta na vrhu, zdaj ta. Obema pa je že pohajala sapa, oba sta tiščala pene.

Zopet sta se prevalila v sreči opoteči in je prišel Duralagič pod bana. Pa se mu je nesrečniku podvila roka pod život, da mu ni več služila. Zdaj je bila na banovi strani premoč.

Zastonj se je zvijal Duralagič pod težo hropečega svojega nasprotnika, še se je upiral, ali je čutil, odporna sila mu pojema. Tik nad seboj je gledal razvneto lice banovo, tolikšno je bilo, da je zakrivalo vse nebo, gledal je krvave njegove oči, zdeli sta se mu veliki kakor mlinska kame-na, palil ga je vroči dih iz penastih banovih ust.

V banovih pesteh je bilo njegovo življenje.

Pa je za tren odlašal ban. Ko se mu je pogled srečal s pogledom mladega Duralagiča, nehote mu je stopil v spomin lastni sin — v čegavih je sedaj rokah? In še mu je tisti tren šinila skozi glavo čudna misel: ali



je bilo treba te krute borbe na življenje in smrt? — Baš tisti tren je odločil boj.

Ban je pomignil konjiku pred snjik, glas mu je klical boriškega bana, nemir je zavrvel po gledajoči množici. Ustavil se je konjik pred Dražičem kapetanom, razločile so se besede, ki jih je klical: «Kje je boriški ban? Vestí mu nosim od sina in sestre!»

Boriški ban se je zdrzil, odnehala mu je sila.

Duralagič je videl, da je banu obledelo lice, čutil je, da mu popušča pest, že se je s skrajnim naporom svojega života pognal izpod bana, že je zasukal iznenadenega bana, da je padel na lice, in legel mu je na hrbet in vrat. Ban se ni mogel premekniti. Boj je bil odločen.

Teško sta soplja oba junaka. Pa se je tiho oglasil ban: «Duralagič, brat mi po Bogu, tvoja je moja glava, lahko si jo vzameš. Toda sina imam edinca, zaradi sina mi pusti glavo, za glavo zahtevaj odkupnino, kolikoršno hočeš!»

Duralagič se ni obotavljal in je odgovoril: «Trideset suznjev je prostih. Enemu pa si odločil, boriški ban, da mu zapade glava, Mihajlu. Še njemu daš prostost, druge ne zahtevam odkupnine.»

«Po tvoji naj bode volji, Mihajlo je prost!» je rekel ban.

Tedaj je rahlo zdrsnil Duralagič z banovega hrbta na tla in je čakal, da je prvi vstal ban. Za njim šele se je dvignil Duralagič.

Pa ko sta oba bila na nogah in sta si stala nasproti, se je Duralagič globoko priklonil banu in je dejal: «Boriški ban, silnejši si od mene! Moje življenje je bilo v tvojih rokah. Premagal te nisem jaz, premagal te je konjik s pismom od sina.»

Premagani ban je osupel gledal zmagalca, da se mu klanja, osupel je poslušal njegove besede. Pa mu je Duralagičeva plemenitost prema-

gala še dušo in je objel mladega junaka in ga poljubil na obe lici in mu dejal: «Bodi mi brat!»

Četa na desni in četa na levi sta radostni vzkliknili, ko sta videli, kako se poljubujeta enakovredna junaka.

Še je stal konjik s pismom pred Dražičem kapetanom, bil je glasnik, poslan po kumu Vrčiču. Dražič kapetan mu je z roko kazal bana.

Ban je pomignil konjiku pred se. Gledal ga je, ni ga poznal, odkod bi bil in čegav. Jemal mu je pismi iz rok, hkratu ga je vpraševal: «Ali sta zdrava?»

«Zdrava», je potrdil konjik.

Ban je bral pismi in se je prepadel: sin v rokah najhujših banovih sovražnikov! — Spomnil se je Mihajlovih gorjupih očitkov, koliko gorja da je ban s svojo četo prizadel narodu onkraj Kolpe in kako je groza spojena z njegovim imenom. O, služila jim bo ugodna prilika in se bodo maščevali!

Zadrl se je na konjika: «Ukradli ste mi ju, sina in sestro, nebogljena in brez brambe!»

Odgovoril je konjik: «Prišla sta sama! In da veš, boriški ban: da nista prišla sama — na potu je že bila oborožena naša četa, da ti ponoči udere v grad.»

Divje je pogledal ban konjika in zaškripal z zobmi.

Obrnil se je k Duralagiču. «Če si mi brat, voli si drugo odkupnino, a pusti mi Mihajla! Mihajlo naj mi jamči za sina, ki so ga dobili v svojo oblast njegovi ljudje!»

Duralagič je zmajal z glavo. «Ne, brate, beseda velja! Kar si rekel, ne prereci! Mihajlo je prost! — Toda je prazen tvoj strah. Ne boj se za sina! Tvoje bojevito junaštvo ne pozna naroda in njegovega srca. Zanašaj se na mojo besedo, brate! Mihajlo je dobil prostost iz moje roke, v moje roke mi vrne tvojega sina in tvojo sestro. Z njim grem na njegovo domovanje onkraj Kolpe.»

Vdal se je ban in se umiril.

V nove obleke je ukazal obleči trideset sužnjev, dal jim je brašnja na pot in vsakemu kupo vina za slovo, na dnu vsake kupe je bilo dvajset zlatih cekinov. Prijazno je pogostil četo od kršne meje in sivega ji glavarja.

Mihajla pa ni maral pred svoje oči, odšel je brez slovesa. Spremljal ga je Duraliž — naj za božjo voljo hiti, mu je bil naročil ban.

12. Kako sta se vrnila mladi Marijan in teta mu Roža.

Odšli so gostje in sužnji, zagospodarila je po gradu plaha tišina in še je ukazal ban, nikogar naj ne puste predenj, dokler se mu ne vrne sin. Sam je ostal v gradu in vendar ni bil sam, družčino so mu delale misli, družčino neprijazno.

Takšno mu je bilo teklo do tedaj življenje, le okoli junaštva da se mu je sukalo dejanje in nehanje. V samem bojevitem junaštvu pa se mu je bilo udušilo srce in trd in krut je postal mož.

En edini blagi cvet se mu je bil ohranil v prsih — ljubil je svojega edinca. V sinu mu je bila vtelešena ona lepša preteklost, ko mu je še živela žena, v sinu je gledal prijaznejšo bodočnost. Toda je bil junak — še ta čut je rad skrival, zdel se mu je nemožat.

Zdaj, ko mu je grozila nevarnost, da izgubi edinega potomca in mu ugasne staroslavni rod, zdaj ni več zatiral in zatajeval svoje ljubezni, hrepenenje po sinu ga je obvladalo, z neodoljivo silo in skrb zanj in bojazen.

Tih in samotni je bil grad in v samotnem premišljanju so se banu oglašali pekoči dvomi in bridki očitki.

Preudarjal je Duralagiča in ga vzporejal sebi. Žrtvoval se je bil mladi junak in tvegal glavo za prostost neznanih tujih mož. A ko je zmagal v boju, ponižal se je in se odrekel slavi zmagalca, zmagalca nad boriškim banom, nad prvim junakom v zemlji! Junaštvo mu je imelo cilj plemenit in nesebičen — rešitev jadrnih sužnjev. Preko tega cilja mu ni merilo junaštvo, ali ta cilj je bil vreden junaške glave.

Vsa drugačna so bila junaštva banova, za slavo so šla in za plenom. Zdelo se mu je: poleg Duralagičevega junaštva je bilo vse junaštvo njegovo le varava senca in prazen dim. Grenek mu je bil spomin na besede pobratima Dražiča in sestre Rože, ki sta bila tajila njegovo junaštvo, tajila ga po pravici.

Prerekel mi je bil junaštvo tudi Mihajlo!

Srd ga je popadel ob tem imenu. Pa ga je hkratu obšla groza — če bi se bilo primerilo in bi bil v junaški svoji ihtí vzel Mihajlu glavo, a sin in sestra sta bila v rokah Mihajlovih ljudi kot poroka!

Nevolja se mu je vzbudila zoper sestro — zaupal ji je bil kakor nikomur drugemu, pa mu je odpeljala sina edinca! Toda se je spomnil besed Vrčičevega sela: da mu ni bila sina odpeljala sestra, udarila bi bila Vrčičeva četa ponoči in nenadoma v grad in bi bila s silo in krvjo dosegla to pa tudi lahko več in hujše, nego je storila sestra!

Srdil se je ban in se mu je srd obračal zoper lastno osebo, ban se je srdil na bana.

Stresel je glavo, da se otrese neprijaznih misli. Prijaznejši je bil spomin na sužnje, kako veseli so bili svoje prostosti, kako so obdarovani pristrčno se zahvaljevali — pozabljenje, odpuščene so bile muke, ki so jih bili prestajali v ječi! S kakim rajskim veseljem bodo sprejeti doma! In česa se bodo v pogovoru s svojci rajši spominjali — ali banovega junaštva ali banove dobrote? Mar je dobrota vendarle več nego junaštvo?



Take so se mu družile misli v samotnem gradu. Počasi so mu tekle ure, brez konca se je vlekel dan, še daljša je bila noč.

V hladni dvorani je sedel ban in računal ure in preudarjal daljo od one strani Kolpe do belega Boriča in trdnega v njem gradu. Ako je šlo po sreči in so hiteli, že bi bili lahko tukaj! Kake so se jim uprle ovire? Kaj, če so prekasno dospeli onkraj Kolpe? Sto zleh možnosti mu je vstajalo pred očmi, mu je begalo dušo.

Stopil je k oknu in se zopet vrnil v stol. Ne, se je tolažil, sinka imajo s seboj in sestro, ne morejo tako poditi, kakor bi podili konjiki vojniki!

V duhu je spremljal sina in sestro vso pot iz sela onkraj Kolpe ali so se prepeljali z brodom, ali so s konji preplavali reko in potem naprej od Kolpe skoz temni širni gozd, čez bregove, čez ravnino...

Tako ju je spremljal pa so se mu zaprle trudne roke.

Ni vedel, koliko časa je dremal, nenadoma se je zdramil in zatrepalo mu je srce, zunaj so drveli koraki, vršeli so vzkliki, v dvorano so prihiteli slugi, smejala so se jim lica in so si brisali solze, vsi so se kosali, kdo bo prej povedal veliko novico, pa so bili vsi vkupe komaj kos besedam: «Marijan! Marijan! Devojka Roža!»

Hotel je ban vstati in stopit naproti, noge so mu odrekle; obsedel je v stolu in gledal v odprta vrata. Po veži se je bližal šum in govorica, vmes se mu je zdelo, da loči sveži glas svojega sina.

Že se je prikazal v vratih mladi Marijan. Toda se je ustavil in s plahim pogledom gledal očeta. Za njim so pristopili možje korenjaki z resnimi lici, kape so sneli z glave.

Boriškega bana, neustrašenega junaka, je premagalo lastno srce; ganjenje mu je zadrgnilo vrat, da ni glasu ni dal od sebe. Le roki je razprostrl proti edincu, tedaj je mladega Marijana zapustila bojazen, z veselim vzklikom je zletel v očetovo naročje.

Pritiskal je oče dečkovo glavicco na svoja usta in svoje prsi in jo močil z nemimi solzami.

Na lahko se je izvil mladi Marijan iz očetovega objema. «Nikar se ne jokaj! Daj, da ti pokažem, da vidiš, kaj vse sem dobil in je moje!»

Stekel je k možem, ki so stali pri vratih, in se je vrnil s sabljo v rokah, daljša je bila kakor dečko, svetila se je kakor blesk, z dragocenimi kameni je bila okovana. «Kum Vrčič mi jo je dal! Na božjem grobu v Jeruzalemu je bila ta sablja in čudežne so ji moči!»

Pri vratih se je oglasil kum Vrčič in je dejal: «Dvesto let nam je branila hišo in rod in zaklel sem se bil, da mi je živemu ne iztrga sovražnik iz rok. Tvoj sin je bil naš gost, rad sem mu jo dal, ne zaradi junaštva, za ljubezen mu bodi in prijateljstvo!»

Sinko je položil sabljo očetu preko kolen in se je obrnil in radosten skočil k možem pri vratih in se zopet vrnil k očetu, v eni roki je nesel delamo, ki jo je bil Maljkovičevemu očetu podaril sam svetli car, v drugi roki je nesel čelenko Nikoličeve znake njegovega junaštva v krvavih bojih. In Maljkovič in Nikolič sta pozdravila bana in sta dejala, da ljubita dečka in sta mu dala darove, da se jih bo spominjal v ljubezni in da bodo živeli v miru in bratstvu.

Boriški ban se je dvignil s stola. Do dna duše so ga pretresle žrtve in besede mož in je čutil, kako majhno in ničevno in zaničevano je vse njegovo junaštvo, kako visoko stoji nad njegovim junaštvom prisrčnost teh priprostih mož. Neznana moč ga je silila, da bi padel na kolena in prosil ves svet, naj mu prizanese njegovo ošabnost in krutost.

Pa je stopil iz vrste mož čvrst mladenič in se je smehljaj, ko je nudil boriškemu banu svojo desnico: «Boriški ban, Konjevič sem, Mihajlov pobratim! Pisal si, da se ti hoče moje desnice. Kaj bi ti hasnila mrtva desnica? Evo to živo! Ako hočeš, zanašaj se nanjo kadar ti bo treba prijateljske pomoči!»

Ban je zgrabil ponudeno desnico in je poljubil junaškega mladeniča in še je stopil h kumu Vrčiču, k Maljkoviču in k Nikoliču in se poljubil z njimi. In je dejal: «Odpustite mi zaradi Boga! Bil sem vaš sovražnik — vi pa ste se mi izkazali prijatelje in brate. Kako vam plačam vašo dobroto? Recite in vzemite vse, kar je moje, je vaše!»

Kum Vrčič je odgovoril: «Hvala ti, boriški ban, za prijazno besedo! Spominjaj se je, kajti smo prišli kakor prošnjiki!»

Razmahnila se je vrsta mož in pred bana je stopil Duralagič junak. Vedro so mu sijale oči, ob roki je vodil sivolaso ženo v prelepi seljaški obleki. «Glej, ban in pobratim, častito lice ostarele majke Mihajlove!»

Poklonil se ji je ban in ji je segel v velo roko.

In še je govoril Duralagič: «Glej, ban, Mihajla, najmlajši mi je pobratim, a ne najslabši, glej, ban, svojo sestro, ponosno devojkco! Prišli smo, boriški ban, da te prosimo roke tvoje sestre za pobratima Mihajla, da mu

bo žena in gospodinja pod njegovim krovom, ob njegovem ognjišču.»

Ban se je zavzel in je molčal.

Pa je skočil mladi Marijan k preljubi teti in k Mihajlu, Mihajlo ga je vzel v naročje in Marijan se mu je oklenil vratu.

Pogledal je ban nežnega edinca, ozrl se je po vernih licih mož od one strani Kolpe, srečalo se mu je oko z resnim očesom sestre, ki je toliko let njegovemu sinku bila mati, še je pogledal Mihajla, ki se mu je z bledega lica brala, sedemetna ječa, in je dejal: «Tako bodi v znak bratstva in miru!»

In je poljubil ban tudi Mihajla med zveste oči in preljubo sestro in Mihajlo in sestra sta mu poljubila roko.

OPOMBA. Tej povesti se opira snov deloma na srbohrvatske narodne pesmi.



STANO KOSOVEL:

Lov na močerade.

Krkone sem na slikah in v naravi rad opazoval, močerada pa še nisem videl. Pač; iztaknil sem nekje njegovo zaprašeno podobo. Zato me je mikalo tega pupka videti živega, z golim, črnožametnim truplom in ognjenooranžnimi marogami, ki so napegane po njem.

Daleč na koncu vasi je stalo samotno poslopje, v davni preteklosti grad. Poslopje je bilo visoko obzidano. Mene je dolgo zanimalo, kaj se skriva za tistimi visokimi zidovi.

Poletje je sušilo razpokano zemljo brez sočutja in usmiljenja. Knjige so me nadolgočasile; saj so bile počitnice posvečene odmoru. Sklenil sem zato, da se izmuznem kamorkoli. In koliko veselje me je prevzelo, ko mi je pohajajoči tovariš iz šolske klopi naznanil, da je prav za visokimi zidovi v nekdanjem gradu izsledil močerade.

Sveže poletno jutro se je vzbočilo nad vasjo. Solnce se še ni upiralo v hrbte in ni sijalo na obraze z divjo vročino. Izmaknil sem doma stekleno vazo, v katero sem hotel shraniti močerada. S tovarišem sva se sestala pred hišo, odkoder sva brez odlaganja odšla pred grad.

Zid sva na najpripravnem mestu preskočila, vazo pa sva spravila na drugo stran z motvozom, katerega sva omotala vazi okolu grla.

Tako sva prišla na prostorno dvorišče. Od tal so se dvigali kvišku trikotni skladi deskâ. Za kažipota mi je bil tovariš. Stopicala sva skozi skladovnice tramov, ki so še dišali po svežem lesu. Končno je tovariš odpahnil majhna vrata skozi lopo; in stopila sva na vrt. Divje, brez reda je poganjalo rastlinstvo iz zanemarjene zemlje.

— Ali so tukaj močeradi? — sem vprašal tovariša z gladko vdanostjo.

— Kajpada, tukaj so! Kmalu jih boš gledal na lastne oči.

Približala sva se obzidanemu nabiralniku za vodo. Žlebni jarki so se stekli vanj. Bili so polni peska, neizčiščeni že od kdovekdaj.

— Tukaj so močeradi?

— Kje pa nego tukaj!

— Ali si jih videl?

— Videl, seveda sem jih videl! Postavi vazo na tla!

— Pa če naju kdo zaloti?

— Če naju kdo zaloti...?

— Kaj bo če naju kdo zaloti?

— Kaj bo...? Nič ne bo! Saj ne kradeva.

— A če naju kdo zaloti in pove doma?

— Ah kaj bo pravil!... A vendar... Če bi kdo prišel, smukni brž koder sva prišla, skoči čez zid, kakor si storil sedaj, pa bo prav!

Tovariš si je privihal hlače nad kolena in rokave do komolcev.

— Kaj pa misliš počenjati? — sem vprašal.

— I kaj! Vodo bom plál!

— Vodo?

— Vodo!

— Čemu pa?

— Da dobiva močerade!

— Kaj ne gre drugače?

— Bogme, noče! —

In prijel je za ušesa majhen škač, ki je stal v jarku poleg bazena. Pripravil se je k delu. Plál je vodo, toda izpláti je ni mogel. Jaz pa sem čepel v travi s prekrižanimi rokami in sem gledal vanj, ki se je mučil, da bi kaj dosegel. Naposled se tovariš skloni in privleče iz vode z zmagoslavnim izrazom na obrazu majhno živalico z oranžnimi marogami.

— O močerad! — sem vzkliknil in pristopil ves zadivljen k njemu.

— Ali je to močerad?

— Kaj pa nego močerad! Mari je žaba?

— — —?

— Ees te —! Ali je žaba, pravim?

— Ne, žaba ni! — sem odgovoril. — Žaba je... zelena.

— Primakni posodo! Brž!

Iskal sem vaze.

— Ali čuješ?!

Tovariš se je vgriznil v ustnico, izpustil žival, in močerad je kakor blisk izginitil v razmršeni travi.

— Bes te plantaj. Ali ti nisem dejal? Ali ti nisem dejal? — je tovariš rohnel name.

Jaz sem prav ponižno vprašal:

— Kje pa je močerad?

— Le teči za njim! Zakaj zdaj čaka nate; meni je ušel.

— Ušel? Saj uloviš drugega!

— Ne; to prepuščam tebi.

Jeznega obraza je tovariš skočil iz vode. Krčil je dlan, in je na vprašanje, ali ga je močerad vgriznil, srepro molčal.

Tisti čas pa stopi izza grmovja meni neznan gospod. Prestrašena planeva s tovarišem kvišku. Tovariš je bil urnejši od mene; zavihtel se je na zid, skočil z njega na cesto, mene pa je prepustil samemu sebi. Toda napor podvoji sile; in predno sem utegnil pomisliti kako pridem čez zid, sem že bil na cesti.

Na močerada sem pozabil kakor bi trenil. Lomil pa me je strah, kaj bo iz tega in v hipu sem se domislil, da sem stekleno vazo pozabil na vrtu. Spreletelo me je po vsem životu: kaj bo z vazo, kaj bo z menoj? Slutil sem, da mi pridejo doma na sled, kakorkoli; če ne drugače, radi izmaknjene vaze. Vstalo je pred mano vprašanje: kako se bom opravičil pred gospodom, kako doma?

Obžalujoč izgubo vaze, sem se ustavil na cesti in stlačil roki v žep. Bal sem se domov in k gospodu po vazo; prevdarjal sem, kaj bi bilo lažje in varnejše. Težko, težko sem se odločil za prvo.

Tovariša nisem uzrl nikjer. Nekaj časa sem ga iskal z očmi in ga celo hotel poklicati po imenu. Domislil sem se pa, da bi to oba še bolj izdalo. Prvič bi gospod, ki naju je zalotil na svojem svetu, zvedel za ime enega izmed krivcev. S tem bi lahko obračunal posebej, kar bi mi nakopalo le tovariško mržnjo. In tega nisem hotel. Drugič bi po tej poti odkrili naju dejanje takoj. Želel sem pa, da se dejanje ne raznese po vasi ter ostane tajno vsaj nekaj časa.

Sedel sem v hlad pod kostanje. Čutil sem se potrebnega sence, da si pravkar zapečateni dejanje nekoliko razjasnim in skušam najti izhod iz njega. Pretehtal sem še enkrat jutranje ure in pomislil: najprej bom kaznovan zaradi bega. To je težek položaj: prenašati kazen za prazen nič, potem ko nisem z begom imel nikakršnega zlobnega namena! Ali naj doma vse razodenem in povem? Naj povem tudi, da si nisem upal prositi dovoljenja za odhod radi tega, ker sem znal, da bo treba skočiti čez zid na tuje posestvo, ker je tam nekdo izsledil močerade? Ali naj torej vse priznam in prosim odpuščanja, še predno se kazen izvrši?

Zadrega je bila mučna. A da bi imel pri sebi vsaj tovariša, s katerim bi se lahko pomenil in posvetoval! Toda dobri drug se je izmuznil v sili in izginil kakor mravlja v travi.

Prepričan sem bil, da bi mi tovariš ne pomagal iz zagate, tudi ko bi ga prosil za to. Toda kje, kje je sedaj, kam je krenil? Znabiti je šel domov

in sedaj že nosi drva in potika ogenj, da preslepi mater, ki je njegov beg opazila le napol. Morda je šel na polje, na travnik, v gozd? In mogoče leči tam bolečino, ki mu jo je zadejal hudobni močerad...

Negotovost me je stiskala med dvoje sten. Dejal sem si, da bi bilo še najbolje, če bi doma vse povedal in razložil po pravici. Toda pred koга naj stopim, da mu razodenem svoj prestopok najprvo? Naj li stopim opoldan od obeda in izjavim: danes ne bom kosil, ker čutim, da sem kosila nevreden? In vaza? Kako naj razodenem, da sem jo odnesel in da je več nisem prinesel domov?...

Za hip se mi je posvetilo v glavi: pa ko bi šel nazaj v grad, prosil gospoda, naj mi da vazo ter se pred njim opravičil za vse kar sem storil? A vrniti se na mesto dogodka, se vendar nisem upal. Misel na povratek za obzidje grada me je navdajala z bojaznijo in strahom.

Srdil sem se nase, da me je močerad pripravil v tako zadrego. Tuhtal sem in tuhtal, kako bi se rešil iz zanke, a iztuhtal nisem nič. Končno sem opustil vsako upanje; nasitil sem se premišljevanja in krenil sem proti domu kakor da ni bilo nič posebnega.

Do mojega povratka vaze doma sploh niso pogrešili. Ko so me pa jeli izpraševati, kod sem hodil in kaj sem počel, sem se zapel v nerodno opravičevanje močerada. To me je pokopalo. Razjokal sem se, priznavši vse; povedal sem tudi, da sem izmaknil vazo, ki je nisem več prinesel nazaj.

Kazen za prestopok so domači prepustili gospodu, ki naju je zalotil na svojem. In jaz sem čakal tega bridkega trenutka in sem ga dočakal; gospod je prišel k nam osebno. Prinesel je vazo, govoril dolgo z očetom in materjo in se je naposled obrnil k meni:

— Ah, močerada si lovil! No, to pa ni bilo nič tako slabega! A čemu si bežal? Čemu si tako urno utekel?

Zasmejal se je gospod in si pogladil mehko brado s suho desnico. Z obraza je zasijala milina. Nikoli prej ga nisem videl, a tisti čas sem ga spoznal. Dolgo sem stal pred njim kakor obtoženec, s pogledom obrnjenim v tla; slednjič mi je blagi gospod sam privzdignil glavo. Gledal mi je v oči in mi položil desnico na ramo. In pred odhodom se je sklonil do mene, rekoč:

— Zdaj pa mi lepo prijateljsko daj roko in poglej mi v oči kakor se spodobi poštenjaku! —

Storil sem. Moja roka se je za hip odpočila v njegovi veli desnici, hladni, a voljni in mehki kot svila.

Gospod je odhajal in somrak je pil njegovo senco, dokler ni izginitil za ovinkom. Oblaki so se kopičili vedno višje in višje, umikali so se proti severu, in večerne gore so utonile v vijoličasti megli.

F. M. DOSTOJEVSKI:

Povest sirote Nele.

Prevedel: IVAN VOJK.

Ko sva prispeli, sva dolgo iskali deda, toda nisva ga mogli najti. Mati mi je tedaj povedala, da je bil ded v prejšnjih časih zelo bogat, da je bil Anglež, ne Rus, toda rōdil se je v Rusiji in je nameraval sezidati tovarno, zdaj pa da je zelo reven, ker tedaj ko se je mati omožila brez njegovega dovoljenja, ji je moŹ pobral ves denar, ki ga je dobila po oĉetu. To mi je sama pripovedovala. Tudi mi je povedala, da je prišel ded zaradi nje ob vse premoŹenje, da je popolnoma obuboŹal in da je strašno jezen nanjo, ona da je vse zakrivila, in da nima razen deda nikogar veĉ na širnem svetu. In ko mi je to pripovedovala, se je jokala... «Meni ne bo odpustil», mi je govorila, ko smo se napotili semkaj, «ko pa tebe zagleda, te bo morda vzljubil in odpustil tudi meni zaradi tebe.»

Mama me je imela zelo rada in med govorom me je vedno poljubovala, bala pa se je iti k dedu. Mene je Źe uĉila moliti za deda, sama je zanj molila in Źe mnogo tega mi je pripovedovala, kako je poprej Źivela z dedom, ko so bili Źe bogati, in kako zelo jo je imel ded rad, bolj kakor vse druge. Ona mu je igrala na klavir, zveĉer mu je brala iz knjig, a ded jo je poljuboval in jo obsipaval z darili.

Ko sva prispeli, sva se najprej nastanili v MeŹĉanski ulici; tam je bilo zelo temno in vlaŹno, in mama je obolela, vendar pa je tedaj Źe hodila. Jaz sem ji prala perilo, a ona je jokala. Tam je Źivela Źe neka starka, kapitanka, pa Źe neki upokojeni uradnik, ki je prihajal domov vedno pijan in je vsako noĉ vpil in ropotal. Zelo sem se ga bala. Mama me je vzela k sebi na posteljo ter me objemala, pa se je sama vsa tresla, a uradnik za pregrajo je dalje vpil in se prepiral. Nekoĉ je hotel nabiti kapitanko, a ta je bila priletna starka, ki je hodila ob palici. Mami se je zasmilila in potegnila se je zanj; uradnik je udaril mamo, jaz pa uradnika... Tedaj je mama Źla in me vzela s seboj. To se je zgodilo po dnevu. Nato sva neprestano hodili po ulicah do veĉera, a mama je hodila in jokala, vodeĉ me za roko. Bila sem zelo utrujena; tisti dan nisva niĉ zauŹili. Mama je ves ĉas govorila sama s seboj in mi neprestano pravila: «ostani uboga, Nela, in ko umrjem, ne posluŹaj nikogar in niĉesar. K nobenemu ne hodi; ostani sama, uboga in delaj, a ĉe ne dobiŹ dela, prosi vbogajme, toda ne hodi k tem oŹabnim ljudem.»

Bilo je proti veĉeru, ko sva Źli preko Źiroke ulice. Hkratu je mama zaklicala: «Azorka! Azorka!», in velik gol pes je pritekkel k mami, zacvilil in skoĉil k njej, mama pa se je ustraŹila, pobledela je in se vrgla na kolena pred visokim starcem, ki je hodil ob palici in gledal v tla. Ta visoki starec je bil moj ded: bil je zelo suh in slabo obleĉen. Tako sem prviĉ videla deda. Tudi ded se je zelo prestraŹil ter pobledel. Ko je pa

videl, da leži mama na tleh, objemajoč njegove noge, se je iztrgal, sunil mamo, udaril s palico po tlaku in naglo odšel od nas. Azorka je še ostal in neprestano lajal in lizal mamo, nato je stekel k dedu, ga prijel za nogo ter vlekel nazaj, a ded ga je udaril s palico. Azorka je nato zopet prihitel k nama, toda ded ga je poklical in on je stekel za dedom neprestano lajajoč.

Mama je ležala na tleh kakor mrtva. Jaz sem neprestano vpila in dvigala mamo. Vstala je, se ozrla okoli sebe in šla za menoj. Vedla sem jo domov. Ljudje so naju dolgo gledali in majali z glavo. Ko sva hodili proti domu, mi je mama neprestano govorila: to je tvoj ded, Nela, jaz sem kriva pred njim, zato me Bog sedaj kaznuje; ves ta večer in vse naslednje dni je vedno isto govorila. Govorila pa je, kakor da se tega sama ne zaveda. To noč je obolela, a kapitanka je našla stanovanje v Bubnovi ulici. Tretji dan smo se preselili, tudi kapitanka z nami. Ko smo se preselili, je popolnoma legla in ležala tri tedne, jaz pa sem ji stregla. Denar nam je povsem pošel, pomagala nama je kapitanka in Ivan Aleksandrič, gospodar, izdelovalec krst.

Ko je mama vstala s postelje in je pričela hoditi, mi je pripovedovala o Azorku, da so svoj čas nekje ob reki pobalini vlekli. Azorka ob vrvi proti vodi, da bi ga utopili, mama pa jim je dala denarja ter ga odkupila. Azorka pa je zbežal. Mama je jokala; ded se je ustrašil in obljubil sto rubljev onemu, ki privede Azorka. Na tretji dan so ga privedli; ded je plačal sto rubljev in od tedaj je vzljubil Azorka. A mama ga je tako rada imela, da ga je jemala celo k sebi na posteljo. Pripovedovala mi je, da je v prejšnjih časih Azorka hodil s komedijanti po ulicah, znal je marsikaj, tudi opico je nosil na sebi, puško je znal sukati in še drugih spretnosti mnogo... In ko je mama odšla od deda, tedaj si je ded obdržal Azorka ter hodil vedno v njegovem spremstvu, tako da če je mama zagledala Azorka, je takoj uganila, da je tam tudi ded. Ko je začela mama prihajati k sebi, sem zopet srečala deda. Šla sem v prodajalno po kruha: hkratu sem zagledala človeka z Azorko, pogledala sem bolje in prepoznala deda. Umaknila sem se in se stisnila k zidu. Ded me je pogledal, dolgo me je gledal in tako je bil strašen, da sem se ga bala, nato je odšel mimo. Tudi Azorka me je prepoznal in me začel obskakovati ter mi lizati roke. Naglo sem odhitela proti domu, se ozrla za seboj, ded pa je stopil v prodajalno. Tedaj sem pomislila: gotovo izprašuje po meni, in še bolj sem se ustrašila, a ko sem prišla domov, nisem mami nič povedala, da ne bi zopet zbolela. Drugi dan nisem hotela v prodajalno; rekla sem, da me boli glava. Ko sem pa čez dva dni zopet šla, nisem srečala nikogar, vendar pa sem bila zelo v strahu in sem tekla. Naslednjega dne sem zopet naglo šla in komaj sem obrnila za oglom, stoji pred menoj zopet ded z Azorkom. Zbežala sem, obrnila v drugo ulico ter šla v prodajalno z druge strani; pa tudi sedaj sem zopet trčila naravnost vanj in tako močno sem

se prestrašila, da sem obstala in se nisem mogla zganiti z mesta. Ded je stal pred menoj in me zopet dolgo časa gledal, nato me je pogladil po glavici, me prijel za roko ter me vedel s seboj, Azorka pa je šel za nama mahajoč z repom. Tedaj sem videla, da ded ne more hoditi več ravno, ampak se vedno opira na palico, a roke se mu tresejo. Vedel me je h kramarju, ki je sedel na oglu ter prodajal kolače in jabolke. Ded je kupil testenega petelina in ribico, eno sladčico in jabolko, a ko je jemal denar iz usnjenega mošnjčka, so se mu roke tako silno tresle, da mu je padla na tla petica, katero sem mu jaz dvignila. Podaril mi je to petico ter mi dal sladčice, pogladil me je po glavici, toda tudi takrat ni izpregovoril niti besedice ter odšel od mene domov. Ko sem prišla domov, sem povedala mami vse o dedu, kako sem se ga spočetka bala in se pred njim skrivala.

Spočetka mi ni hotela verjeti, toda potem je bila zelo vesela, ves večer me je izpraševala, poljubovala in jokala. Ko sem ji prav vse povedala, mi je velela, naj se v prihodnje ne strašim več pred dedom, zakaj ni dvoma, da me ima ded rad, ko je sam prišel k meni. Tudi mi je velela, naj se dobrikam dedu in naj z njim govorim. Naslednjega dne pa me je vse jutro pošiljala ven, dasiravno sem ji povedala, da prihaja ded le proti večeru. Sama je šla od daleč za menoj, se skrivala za oglom, istotako drugi dan, toda deda ni bilo, tiste dni pa je deževalo in mama se je močno prehladila, ker je vedno hodila ven z menoj, in zopet je legla.

Ded je prišel čez teden in zopet mi je kupil eno ribico in jabolko in tudi takrat ni nič govoril. Ko je pa šel od mene, sem šla skrivaj za njim, kar sem se že poprej sklenila, da bi zvedela, kje stanuje ded, ter povedala mami. Šla sem po drugi strani ulice, od daleč, da me ne bi ded videl. Stanoval pa je zelo daleč, v Grahovski ulici, tudi v veliki hiši, v četrtem nadstropju. Vse to sem dognala in se vrnila pozno domov. Mama se je zelo prestrašila, ker ni vedela, kje sem bila. Toda ko sem ji vse povedala, se je zelo razveselila in takoj drugi dan je hotela iti k dedu. Drugi dan pa si je premislila, ker se je bala in bala se je cele tri dni; in tako ni šla nikamor. Potem pa je pozvala mene in mi rekla: glej, Nela, jaz sem zdaj bolna in ne morem iti, napisala pa sem pismo tvojemu dedu, pojdi k njemu in izroči mu pismo. In zapomni si, Nela, kako ga bo prebral, kaj poreče, in kaj bo napravil. Ti pa poklekni na kolena, poljubi ga in prosi ga, naj odpusti tvoji mami... In mama je silno jokala, neprestano me je poljubovala, pokrižala me je, da bi bila moja pot srečna, potisnila me je na kolena pred božjo sliko, in dasiravno je bila zelo bolna, me je spremila do vrat, in ko sem se ozrla, je še vedno stala tam in gledala za menoj, kako grem...

Prišla sem k dedu in odprla duri, a duri so bile brez kljuke. Ded je sedel za mizo in jedel kruh s krompirjem, Azorka pa je stal pred njim, ga gledal in mahal z repom. Pri dedu so bila okna nizka, temna, in

drugega ni imel kakor eno mizo in en stol. Živel je sam. Stopila sem notri, on pa se je tako prestrašil, da je ves pobledel in se stresel. Tudi jaz sem se ustrašila in nisem nič rekla, stopila sem samo k mizi in položila nanjo pismo.

Kakor hitro je ded zagledal pismo, se je tako razjezil, da je skočil pokoncu, prijel palico in zamahnil proti meni, pa me ni udaril, peljal me je le do praga ter me pahnil ven. Nisem še napravila prvih stopnic, ko je zopet odprl duri in vrgel za menoj neodprto pismo. Prišla sem domov ter vse povedala. Tedaj je mamica zopet legla ... Tri tedne za tem nisem več videla deda do zime. Tedaj je nastala zima in zapadel sneg. Ko sem zopet srečala deda na istem mestu, sem se zelo razveselila, zakaj mama je bila silno žalostna, ker ni več zahajal tja.

Ko sem ga zagledala, sem nalašč stekla na drugo stran ulice, da bi videl, da se mu izgubljam.

Pa sem se ozrla in videla, da je ded spočetka naglo šel za menoj, potem pa je stekel, da bi me dohitel in začel me je klicati: Nela! Nela! In Azorka je tekel za njim. Meni se je zasmilil in sem se ustavila. Ded je stopil k meni, me vzel za roko in ko je videl, da jočem, se je ustavil, me pogledal, se pripognil ter me poljubil. Tedaj je videl, da so moji črevlji slabi ter me je vprašal, ali nimam drugih. Takoj sem mu povedala, da mama nima sploh denarja in da nam gospodarji dajejo jesti iz usmiljenja.

Ded ni nič rekel, peljal me je na trg, mi kupil čevlje ter mi velel, naj jih takoj obujem, nato me je vzel s seboj v Grahovsko ulico, prej pa je stopil še v prodajalno, kupil kolač in dva sladkorčka in ko sva dospela, mi je velel, naj jem kolač, pri tem pa me je gledal in nato mi je dal tudi sladkorčka. Azorka je položil šape na mizo ter prosil kolača; dala sem mu ga in ded se je zasmel. Potem me je prijel ter posadil poleg sebe, me začel gladiti po glavi in izpraševal, če sem se že kaj učila in kaj znam. Povedala sem mu, kar je vprašal, on pa mi je velel, naj pridem vsak dan ob treh k njemu, da me bo sam učil. Potem mi je rekel, naj se obrnem proč ter naj gledam skozi okno, dokler mi ne reče, naj se spet obrnem k njemu. Stala sem, kakor je velel, toda skrivaj sem se ozrla in sem videla, kako je razparal svojo blazino na spodnjem koncu ter vzel ven štiri rublje. Ko jih je izvlekel, mi jih je prinesel ter rekel: «To dam samo tebi.» Najprej sem vzela, pomislila sem in rekla: «Če samo meni, potem ne vzamem. Ded se je takoj razjezil in mi rekel: «pa vzemi, kakor veš in pojdi.» Odsla sem, ne da bi me bil poljubil. Mami pa je šlo vedno na slabše. K izdelovalcu krst je zahajal neki študent, ta je zdravil mamo ter je predpisal zdravila.

Hodila sem pogostoma k dedu; mama je tako hotela. Ded je kupil zgodbe stare zaveze in zemljepisno knjigo ter me začel učiti. Včasih pa mi je pripovedoval, kakšne zemlje so na svetu in kakšni ljudje žive na njem;

kakšna so morja, kaj je bilo poprej na svetu in kako nas je Kristus vse odrešil. Zelo rad je videl, da sem ga jaz sama povpraševala; zato sem ga večkrat povpraševala in mi je o vsem pripovedoval, in o Bogu mi je mnogo govoril. Včasih pa se nisva učila, ampak sva se igrala z Azorkom. Azorka me je začel imeti zelo rad in jaz sem se naučila skakati čez palico, a ded se je smejal in me gladil po glavicu. Samo da se je ded redkokdaj smejal. Včasih govori mnogo, hkratu pa umolkne in sedi, kakor da je zaspal, oči pa so odprte. Tako sedi do mraka, o mraku pa postaja tako strašen, tako star... Včasih pa pridem k njemu, a on sedi na svojem stolu, zamišljen je in nič ne sliši, Azorka pa leži poleg njega. Jaz čakam in čakam, kašljam, ded pa se ne ozre. Tedaj grem. Doma pa me čaka mama; ona leži, jaz pa ji vse pripovedujem, neprestano, da pride noč, pa še vedno govorim o dedu in ona vztrajno posluša: kaj je danes delal, kaj mi je pripovedoval, kakšne pravljice mi je pravil in kaj mi je dal za nalogo. Ko pa začnem pripovedovati o Azorku, da sem mu velela skakati čez palico ter da se je ded smejal, tedaj se začne hkratu tudi ona smejati, in dolgo se smeje včasih in raduje, pa mi reče, naj začnem zopet od začetka pripovedovati, potem pa prične moliti.

In pri tem sem vedno pomislila: kako je to, da ljubi mama tako zelo deda, on pa je ne ljubi, in ko sem prišla k dedu, sem mu začela nalašč pripovedovati, kako ga mama ljubi. On pa posluša, ves jezen, posluša in ne izusti besedice; tedaj sem ga vprašala, čemu ga mama tako ljubi in vedno po njem povprašuje? Ded se je razsrdil in me pognal za duri; postala sem nekaj časa za durmi, on pa jih je zopet odprl in me poklical nazaj, pa je bil še vedno jezen in je molčal. Ko sva potem začela brati sveto pismo, sem zopet vprašala: čemu je Kristus rekel: ljubite se med seboj in odpuščajte si žalitve, on pa neče odpustiti mami? Tedaj je on skočil na noge in zakričal, da me je mama to naučila, pahnil me je drugič ven ter mi rekel, naj se ne predrznem priti več k njemu. Jaz pa sem mu rekla, da bi itak sama ne prišla več k njemu, in stekla sem proč... Ded pa je naslednjega dne menjal stanovanje. —

Tri dni že nisem hodila k dedu, med tem časom pa je postalo mami zelo slabo. Denar nam je ves pošel, zdravil ni bilo s čim kupiti, tudi jedli nismo nič, ker tudi naši gospodarji niso nič imeli, tudi so nam začeli očitati, da živimo na njih račun. Tretji dan pa sem vstala zgodaj zjutraj ter se pričela oblačiti. Mama me je vprašala, kam grem. Odgovorila sem: k dedu, prosit denarja, in ona se je razveselila, zakaj bila sem ji rekla, da ne pojdem več k dedu, dasiravno je jokala in me pregovarjala, naj grem.

Prišla sem tja in zvedela, da se je ded preselil, zato sem ga šla iskat v novo stanovanje. Komaj sem prišla k njemu v novo stanovanje je skočil pokoncu, se zatekel proti meni in zatopotal z nogami, jaz pa sem mu takoj povedala, da je mama zelo bolna, da ni denarja za zdravilo, ki stane petdeset kopejk, in da nimava kaj jesti. Ded je zavpil ter me porinil na

stopnice in zaprl z zapahom duri za menoj. Med tem časom, ko me je pehal ven, sem mu rekla, da bom sedela na stopnicah in ne pojdem proč, dokler ne da denarja. In tako sem sedela na stopnicah. Nekaj časa potem je odprl duri ter videl, da sedim, pa jih spet zaprl. Nato je prešlo dolgo časa in zopet je odprl duri, zopet me je zagledal in zopet zaprl. Pozneje je še večkrat odpiral in gledal. Končno je prišel ven z Azorkom, zaprl duri, šel mimo mene in mi ni rekel ne besede. Tudi jaz nisem rekla ne besede in sem obsedela tam ter sedela do mraka.

Vrnil se je, ko je bila že noč. Ko je hotel notri, je zadel ob mene ter zavpil: kdo je tu? Rekla sem mu, da jaz. On je očitno mislil, da sem že davno šla, in ko me je zagledal, da sem še vedno tu, se je zelo začudil in dolgo je stal pred menoj. Hkratu je udaril s palico po stopnicah, odhitel, odprl svoje duri in čez minuto mi je prinesel bakrenega denarja, same petice, ter jih vrgel v mene na stopnice.

— Tu imaš, je zavpil, to je vse, kar imam, in reci svoji materi, da jo preklinjam, — pa je zaprl duri. Petice pa so se zakotalile po stopnicah. Začela sem jih v temi pobirati, ded pa se je brzkone spomnil, da je petice razmetal, in da jih bom v temi težko zbrala, odprl je duri, prinesel svečo in pri sveči sem jih naglo pobrala. In ded jih je sam pobiral z menoj ter mi rekel, da mora biti vsega skupaj sedemdeset kopejk.

Ko sem prišla domov, sem oddala denar in povedala vse mami, a mami je postalo hujše, tudi jaz sem bila bolna vso noč, še drugi dan sem bila vsa v vročici, toda mislila sem vedno samo na eno, zakaj bila sem jezna na deda, in ko je mama zaspala, sem šla na ulico proti dedovemu stanovanju, pa nisem mogla dalje in sem se ustavila na mostu. Tedaj je šel mimo neki gospod. Jaz sem ga ustavila in sem ga prosila denarja, en srebrn rubelj, a on se je sklonil k meni in vprašal: čemu mi bo toliko denarja? Rekla sem mu, da je mama bolna, in da je treba toliko za zdravilo. Vprašal je, kje stanujemo, si zapisal in mi dal papirnat rubelj. Šla sem v prodajalno ter izmenjala rubelj v bakren drobiž; trideset kopejk sem zavila v papir ter jih dala posebej za mamo, sedemdeset kopejk pa nisem zavila v papir, temveč sem jih nalašč stisnila v pest in šla k dedu. Ko sem prišla k njemu, sem odprla duri, se ustavila na pragu, zamahnila ter mu hkratu vrgla tja vse novce, da so se zakotalili po podu.

— Tu imate vaš denar! sem mu rekla. — Mama ga ne potrebuje od vas, zato ker jo proklinjate, zaloputnila sem duri in naglo zbežala proč.

Mama je redkokdaj vstala s postelje. Denarja ni bilo več od nikoder in jaz sem začela hoditi s kapitanko. Kapitanka pa je hodila od hiše do hiše, tudi na ulicah je ustavljala ljudi ter prosila; tako se je preživljala. Ona mi je govorila, da ni beračica, da ima papirje, kjer je napisan njen čin, a napisano je tudi, da je uboga. Te papirje je kazala in nanje so ji tudi dajali denar. Pravila mi je: vbogajme prositi ni sramotno; jaz ne prosim

posameznika, ampak vse ljudi, a vsi ljudje niso posamezniki; posameznika prositi je sramotno, vse ljudi pa ni sramotno. Jaz sem hodila ž njo in dajali so nama, od tega smo živeli.

Ko je mama zvedela o tem, je začela jokati, potem je vstala s postelje, se oblekla, me prišla za roko ter me odvedla s seboj. Ivan Aleksandrovič jo je zadrževal, toda ona ni hotela ubogati in šle sva. Mama je komaj hodila, vsak hip se je ustavila ter se vsedla na ulici, jaz pa sem jo podpirala. Mama je neprestano govorila, da gre k dedu in naj jo vedem tja, pa že davno je bila noč. Hkratu sva se znašli v veliki ulici; pred veliko hišo so se ustavljale kočije in mnogo ljudi je hodilo notri, vsa okna so bila svetla in čula se je godba. Mama se je ustavila, me prišla in rekla: Nela, ostani uboga, ostani uboga vse življenje, toda ne hodi k tem oholim, hudobnim ljudem, kdorkoli bi te pozval, kdorkoli bi prišel. Oni so zlobni in brezsrčni, oni ne odpuščajo žalitev, zato ti zapovedujem: ostani uboga, delaj, vbogajme prosi. To mi je govorila mama, ko je bila bolna, in jaz jo hočem ubogati vse življenje.

— Mama je tako oslabela, da se je nenadoma zgrudila brez zavesti. Zavpila sem. Hoteli so nas vzeti na policijo, toda neki gospod se je potegnul za naju, vprašal me je za stanovanje, dal mi je deset rubljev in je velel odpeljati mamu k nam domov v sveži kočiji. Po tem dogodku ni mama več vstajala, — a čez tri tedne je umrla...

Teden pred smrtjo me je mama poklicala k sebi in rekla: «Nela, stopi še enkrat k dedu, zadnjikrat, in prosi ga, naj pride k meni in naj mi odpusti; reci mu, da umrjem čez nekaj dni in pustim tebe samo na svetu. In reci mu še, da mi je zelo težko umreti...» Šla sem, potrkala pri dedu, on je odprl, a ko me je zagledal, je hotel takoj zapreti duri pred menoj, toda jaz sem se oprijela z obema rokama duri ter mu zavpila: «Mama umira, kliče vas, pridite!...» Toda on me je odrinil in zaloputnil duri. Vrnila sem se k mami, legla k njej, jo objela in nisem nič rekla... Mama me je tudi objela in ni nič izpraševala.

Zadnji dan, predno ji je bilo umreti, pod večer, me je poklicala mama k sebi, me prišla za roko in rekla: «Danes umrjem, Nela»; še je hotela govoriti, pa ni mogla več. Gledala sem vanjo, ona pa kakor da me ne vidi, le mojo roko je krepko držala v svoji. Narahlo sem iztrgala svojo roko iz njene ter sem odhitela iz hiše, vso pot sem tekla in pritekla k dedu. Ko me je zagledal, je skočil s stola ter me gledal, in tako se je prestrašil, da je postal silno bled in ves se je stresel. Jaz sem ga prišla za roko in izpregovorila sem samo: «vsak hip umrje». Tedaj se je opotekel; zgrabil je svojo palico ter pohitel za menoj; celo kapo je pozabil in bilo je hladno. Zgrabila sem kapo, mu jo nadela in odhitela sva skupaj, jaz sem ga priganjala in mu rekla, da bi bilo dobro najeti voz, ker mama vsak hip umrje; toda ded ni imel več kakor sedem kopejk vsega skupaj. Ustavljal je izvo-

ščeke, barantal z njimi, toda oni so se samo smejali, tudi nad Azorko so se posmehovali, in Azorko je hitel z nama in hiteli smo naglo naprej. Ded se je utrudil, težko je dihal, toda podvival je korak in tekel dalje. Hkratu je padel in kapa mu je padla z glave. Vzdignila sem ga, nadela mu zopet kapo na glavo ter ga vedla za roko, in še-le tik pred nočjo sva prišla domov...

Toda mamica je ležala že mrtva. Ko jo je ded zagledal, je tlesknil z rokami, zatrepetal ter postal nad njo in ni nič rekel. Tedaj sem jaz stopila k mrtvi mami, prijela deda za roko in mu zakričala: «evo, brezsrčni in hudobni človek, glej!...» Tedaj je ded kriknil in padel na pod kakor mrtev...



IVAN MATIČIČ:

Ptičja gnezda.

Nekje je kruta dežela, kjer prebivalci love naše ptice-selivke, ko lete jeseni na jug. Trudne jate sedajo na zemljo, da se odpočijejo, pa planejo po njih kruti ljudje, jih pomore in snedo. Love jih tudi na limanice ali jih celo streljajo. Ti prebivalci so brezsrčni, nimajo prav nič čuta do nedolžnih stvaric. Pa tudi ptički ne pojejo v tisti deželi tako ljubko in milo, kot pri nas.

Ko sem še bil mlad fanté, ko sem še pohajal v domačo ljudsko šolo, tedaj še nisem imel prave pameti, pa sem iztikal za ptičjimi gnezdi, kjer-koli sem mogel. Gospod učitelj me je večkrat pokaral, starši so me namazali z leskovko, a vse zaman. S sosedovim Francétom sva se plazila za gnezdi dan za dnem, vsak grm sva preiskala, vse iztaknila, na vsako drevo splezala, vse goščave in gozdiče oblazila. Bila sva raztrgana, vsa opraskana od neprestanege plezanja in plazenja. A bila sva hitra kot blisk. Če naju je kdo zasačil in napodil od gnezda, sva zdirjala, da naju ni mogel dohiteti; če je kdo naščuval na naju psa, sva planila in poskakala čez ograjo, da nama ni mogel pomeriti hlač. Paglavca sva bila, malopridna tičarja. Francé je nosil mladiče na hlev, jaz pa na kozolec. Za šolo sva se brigala le malo, kajti imela sva opravka vedno le z negodnimi mladiči, ki so nama navadno vsi poginili. Nekoč sem padel s kozolca, da sem bil ves krvav, izbil sem si tri zobe. Matí mi je najprej izmila kri, nato pa me je pošteno našeškala. Pa tudi to me ni izpremenilo.

V našem podstrešju so gnezdile lastovice, ki jih pa nisva mogla doseči.

«Sklativa jih!» je rekel Francé.

«Bog varuj! Lastovice morava pustiti v miru, ker lahko prineso k hiši nesrečo,» sem mu odvrnil.

«Jaz sem jih že trikrat sklatil, pa še ni pogorela naša hiša.»

Paglavec me je pregovoril. Prinesel je dolg raženj, s katerim sem dregnil parkrat v lastovičje gnezdo, da se je zdobilo — in ubogi mladički so cepnili na tla in začeli čivkati, a stari so frfotali in klicali, da me je obšel strah in zbežal sem na vrt, ker se mi je zdelo, da zdaj pa zdaj švigne ogenj v strehi. In zopet je pela leskovka.

Nekoč sva se zopet potepala po polju za Ivanjim selom. S knjigami sva legla za grm in počakala, da so vsi otroci odšli v šolo. Potem sva pa šla za gnezdi. Našla sva tedaj neke ptiče, ki jih še poznala nisva. Gnezdili so na trhli hruški visoko v deblu. To je bilo nekaj za naju! Jaz splezam na hruško, Francé čaka spodaj. Ko priplezam do luknje, pogledam vanjo in veselo vzkliknem:

«Francé, takih še nisva imela! Pripravi klobuk!»

«Le hitro, Janezek, da kdo ne pride!»

«Saj so že godni, nama izletijo!»

«Le izmeči jih, ne uide mi nobeden!»

Iz luknje je kukalo kakih šest že skoro godnih mladičev. Bili so temnosive barve s svetlosivimi pikami, imeli so dolge vratove in dolge kljune in glasno so čivkali.

Že hočem seči v luknjo, kar zahrešči trhla veja, a jaz zakričim in omahnem... Z glavo se udarim še parkrat ob deblo, nato pa telebnem na grobljo kamenja, da se mi zabliska pred očmi, potem pa me objame tema... Obležal sem nepremično, Francé se je pa prestrašil in zbežal domov.

Počasi sem pričel pregibati svoje ude. Vse me je bolelo, a glava je bila težka kot kamen. S težavo sem vstal, pobral knjige in se zavlekel na pot, kjer sem počakal šolarjev. Ti so se mi pa škodeželjno smejali, rekoč, da me bo gospod učitelj kaznoval in zaprl. Hiteli so naprej in me zatožili mojim staršem, da sem se potepal in da nisem šel v šolo. Tisti dan je pela leskovka tako močno, da mi je izbila vse veselje do ptičjih gnezd. Gospod učitelj naju je še pošteno zaprl in ostro posvaril, da naju naznani orožnikom, če ne nehava razdirati gnezd.

Tedaj sem se izpametoval in vzljubil te nežne stvarice. Vedno sem rad poslušal njih žvrgolenje, a nikdar jim nisem več kratil svobode, nikdar več dotaknil se gnezda in nikdar več jih zapiral v kruto gajbico. Ako ljubimo svobodo mi, ako smo potrti in nesrečni, če nas kdo muči ali zatira, tako pustimo tudi te drobne ptičice, da veselo žvrgole v zlati svobodi in lete kamorkoli jih neso peruti. Lepša in slajša je svoboda v trnjevem in praznem grmičevju, nego jetništvo v zlati gajbici, z obiljem obloženi...

F. R. L O P A H :

Kdo je grešnik?

(Kitajska narodna).

Deset kmetov je šlo nekoč po polju. Naenkrat jih je vjela silna nevihta in morali so si poiskati zavetja v napol razpadli, zapuščeni koči. Vedno hujše je divjalo in vihralo, kar plesalo je po zraku. Strela pa je vdarjala venomer tik kraj koč. Vsi prestrašeni so mislili kmetje: «Eden med nami je gotovo velik grešnik in njega hoče strela ubiti. — Postavimo zato,» so dejali in se domenili, «vsak svoj slamnik pred kočjo in tisti, katerega slamnik vihar odnese, je grešnik. Iz kočje bo moral in se predati na milost in nemilost usodi.»

Rečeno storjeno. Komaj so položili slamnike na prag, je že vihar v vrtincu enega odnesel in brez usmiljenja so kmetje pahnili njegovega lastnika iz svoje srede. Nesrečnik je moral v nevihto.

Komaj se je za streljaj oddaljil, je udarila silna strela v kočjo in jo porušila do tal.

Oni, ki je bil izgnan in zavržen, je bil edini pravični med njimi in strela je radi njega prizanašala koči.



I. P R E G E L J :

Čudak.

Povedal ti bom za moža, čudaškega moža. Brado ima, pa je vendar še ves otročji. Lej! Včeraj je lešnikov nabiral. Ali se ni zahvalil leskovemu grmiču za prgišče sadu, kakor da je živ: «Priden, moj grmiček. Toliko kot ti da bi dal slednji tvoj drug. Hvala za dar, na svidenje drugo leto!» Otročja pamet zares! Danes zjutraj je čudak poljubčke metal jutranji zarji: «Sestra moja na nebu, kako si lepa!» Smešno. Drevi bo v oblake s klobukom pozdravljal: «Hitro, hej, brat moj vihar!» Kaj ne, zares norčav človek! Pa da bi vsaj bled bil in nosil dolge lase in ščipalnik. Ali pa da bi samo čaj z rumom pil in strahovito pušil. Ali pa da bi vsaj svinčnik imel in polo papirja in bi proti nebu vzdihal opolnoči. Pa prav nič. Prav nič zanimivosti». Kdo je neki? Da ga le ne ugameš. Tu v Kranju spi en tak v mrzli, mrtvi gomili. Ko je še živel so mu rekli Ribičev Francé pa tudi doktor Figa. Ali ga še ne ugameš čudaškega moža? To je vendar — pravi pesnik...





† M i h a M a l e š : F r a n c é P r e š e r e n .

Z R N C A

**Etna.**

Vulkan Etna je letos zopet bruhal. Desni rokav lave, v širini 700 metrov in v višini 8 metrov, je ogrožal mesto Linguagrossa; neki drugi rokav, širok 300 in visok 5 metrov, se je valil navzdol s povprečno hitrostjo 60. metrov na uro, uničujoč vse, kar mu je prišlo na pot: vaši, polja, vinograde in nasade oliv. Zemlja se je tresla po vsej pokrajini in črnosivi pepel je pokrival tla mest, ki so bila daleč, daleč od vulkana.

Etna je najvišja in najstrašnejša gora sicilijanskega otoka. Kakor ogromna piramida se dviga v nebesne modrine — visoka je 3279 m — in je mornarjem Sredozemskega morja, od vsepovsod vidna. Ljudje so Etno poznali že v starem veku. Egipčani, Grki vsi, ki so jadrili po Sredozemskem morju so znali pripovedovati čudežne bajke o tem vulkanu:

Tu so imeli ljudožrci Ciklopi svojo

kovačnico; ob njem sta Scila in Karibda prežala na mornarje in jim potapljala ladje. Pod vulkanom pa počiva stoglavni Tifon, ki se v gotovih časih obrne — in tedaj gre preko zemlje potres in iz hriba se dvignejo plameni.

Etna ni od vekomaj, ampak se je sam dvignil do nebotičnih višin. Pri vsakem izbruhu se širi in viša, kajti množina lave, ki jo vrže ta vulkan iz svojih žrel, ni ničesar drugega, nego raztopljeno kamene in zemlja. L. 1858 je izbruhnil toliko raztopljene zemlje in kamenja, da bi iz te lave napravili lahko dva Vesuva. In enakih izbruhov je bilo že vse polno.

V začetku je bruhal Etna samo iz svojega žrela na vrhu gore. Ali gora je sedaj že tako visoka in lava, ki se v njej zbira, tako ogromna in silna, da se ne more več dvigniti do vrha — ampak raztrga plašč, ki jo obdaja in bruhne iz no-



I z b r u h E t n e v l e t u 1 9 2 3.

vonastalih razpok sredi hriba, ali celo prav blizu človeških prebivališč! Nešteta so mesta, ki jih je lava že uničila, a vedno nova nastajajo na njihovem mestu. Mesto Catania se imenuje tudi «mesto lave»; hiše so zidane z lavo in cestni tlak istotako. Leta 122 pred Kristusom je uničila lava severni del mesta, l 253 po Kr. pa rimljansko gledališče — amfiteater. A največ je trpelo mesto l. 1669. Ognjena reka je prestopila mestno obzidje in se valila po ulicah, uničujoč vse; celo pristanišče je uničila. Na tej lavi stoji sedaj novi del mesta.

Samo kdor je že prisostvoval takim izbruhom, si lahko predstavlja njih silo in grozo. Podzemsko bučanje in gosti dež pepela, ki zatemni sonce, napoveduje začetek vulkanskega delovanja. Nato sledi potres, ki zrahlja temelje vsega otoka, gora počí in iz razpoke se izlije goreča lava; proti nebu sikajo ognjeni jeziki in iz glavnega žrela vrh gore lete kakor hiša velike skale lave proti nebu, kot da so žoge.

Ko se bliža lava kakemu mestu, ji hite prebivalci naproti, noseč sliko svetnika-patrona v procesiji. Romarji padejo na kolena, molijo, kriče in beže, ko se jim je ognjena reka preveč približala. Mnogokateri ne morejo več zbežati in lava jih požre. Ko vidijo, da molitev ne pomaga, beže v svoja bivališča, odneso vse kar se da odnesti in si poiščejo ob vulkanu drugo domovje, kajti shlajena lava je najrodovitejša zemlja na svetu, vinogradi segajo do 850 m višine, za temi pa so krasni gozdovi kostanjev, hrastov in bukev in sadno drevje. Tu srečamo čudežna pradrevesa, kakor «Castagno di cento».

V višini 2600 m pa prične «la Regione deserta», kraljestvo črne lave, ki tvori najvišji vrh. Nobena cvetlica ne krasi svetlikajočega vulkanskega peska, noben ptiček ne oživilja z žveplom nasičenega zraku nad žrelom, ki meri v obsegu pol ure hoda.

Donava.

Čudovito dolga je Donave pot, ki združuje središče Evrope z morjem. Ta velotok je ploven, a njegova plovnost še ni povsem izrabljena. Šestero držav ima koristi od nje: Nemčija, Avstrija, Če-

hoslovaška, Ogrska, Jugoslavija in Romunija. Največ Romunija, kajti Donava je ob svojem izlivu od Orsove navzdol široka, globoka in mirna. To je najdaljši prekop Evrope — meri 1470 km. Po njem plove nebroj čolnov, ladij in parnikov.

Romunija ima ob Donavi 36 pristanišč, ki so veljali do l. 1914 — 120 milijonov zlatih frankov. Tu se stalno križa 428 parnikov in 2479 jadrnic.

Največji promet je seveda ob izlivu Donave v Črno morje. Tu se ustavljajo parniki velikih prostornin in oddajajo blago — večidel petroleja — malim parnikom.

Bercelins in njegovi slušatelji.

Slavni kemik Bercelins je predaval nekoč na stockholmskem vseučilišču. Ker je zapazil, da so študentje razmišljeni, jim je očital, da nimajo najmanjšega zmisla za opazovanje.

Zaradi tega očitka so bili študentje užaljeni in so godrnjali. A učenjak jim pravi: «Ako vam pokažem kako snov, jo samo površno pogledate in nič več! Na ta način se ne naučimo opazovati. Treba je oestro gledati in šele po dolgi vaji lahko trdimo, da smo videli vse!»

Nato pokaže učenjak neko steklenico, ki je bila napolnjena z neko silno smrdljivo tekočino. V steklenico pomoči prst in ga obliže rekoč: «Mnogokrat ne zadostuje samo povohati, treba je tudi pokusiti».

S temi besedami izroči steklenico prvemu slušatelju. Kljub temu, da je puhtel iz steklenice grozen smrad, si študent nj upal dati steklenice iz rok ne da bi okusil tekočine. Vtaknil je prst v steklenico, pokusil ter izročil steklenico svojemu tovarišu. Drug za drugim so študentje pokuševali ter grozno pačili svoje obraze, zakaj tekočina je strašno smrdela.

Ko so vsj pokusili, jim pravi učenjak:

«Vidite, kako resnično sem govoril, ko sem vam očital, da ne znate opazovati. Kajti če bi znali oestro gledati, bi bili zapazili, da nisem vtaknil v usta prsta, ki je bil moker od neokusne tekočine, ampak drugega!»

KOTIČEK MALIH

**Voščilo.**

Ljuba, dobra mamica!
Voščim Ti iz dna srca,
za veselja polni god,
sreče na živiljensko pot!
Cvetke Tebi naj cvetó,
ptički Tebi naj pojó;
kar ima najlepšega
vse naj ljubi Bog Ti da!
Dolgo še ostani mi
zlató solnce mojih dni!

Mamici za god spesnila

Majda Lovšetova

v Ljubljani, 4 r. vadnice.

Šolsko leto.

Prišlo je zopet šolsko leto!
zate, bratec, prvo, zame peto!
Če priden boš,
postaneš morda srečen mož.
Kdor pa učiti se neče,
tega v starosti peče.

Fran Lisjak,

učenc V. r. na Ustju pri Ajdovščini.

Moj izlet na Bled.

V počitnicah sem šla z mamo na Bled. Srce mi je utripalo radosti, ko sem po dolgem času zopet sedela v vlaku. V Ljubljani sem videla mnogo zanimivega, ker je bil takrat vsesokolski izlet. Prihodni dan sva se peljali s prvim vlakom na Bled. Že od daleč nas je pozdravljala blejski grad. Ko sem zagledala čarobno jezero, sredi njega pa lep zelen otok s cerkvico Matere Božje, se mi je zdelo, da so to le sanje. Najprej sva se peljali na otok. Sedela sem v čolničku, ki se je tako lahko zibljal po mirni vodi, nadejala sem se, da živim v pravljici. Na otoku sva se podpisali v veliko knjigo, nato sva šli v cerkev. Šli sva tudi na grad, s katerega sva imeli lep razgled po blejski okolici. Vsa sem bila očarana, ko sem zaslišala blejske zvonove. Naposled sem

se vendar morala ločiti od tega prekrasnega kraja. Peljali smo se na Brezje. Vozeč se skozi Radovljico, naju je še zadnji krat pozdravil ponosni grad in venec preplepih vil, ki se belijo ob jezeru. Z Brezij sva se peljali na Otoče, kjer sva stopili v vlak, kateri naju je peljal v Ljubljano. V Ljubljani sem videla tudi jugoslovenskega kralja in njegovo soprogo, ki je prišel z Bleda gledat sokolske predstave. Ko se je peljal po Dunajski cesti, so ljudje mahali z robci in ga navdušeno pozdravljali. Kralj in kraljica sta prijazno odzdravljala.

Nato sva se odpeljali domov.

Ko sem prišla domov sem vzkliknila: «Kako lepo je v svetu, toda doma je vendar najlepše!»

Zinka Skokova iz Idrije.

Žena in kokoš.

Bila je neka žena, ki je imela kokoš. Ta kokoš je nosila vsaki dan po eno jajce. Ali žena ni bila s tem zadovoljna. Želela je, da bi kokoš nosila vsaki dan po dve jajci. Zato jo začne hraniti z ječmenom. Kokoš pa se je preveč zredila, ter nehala nositi jajca.

Martelanc Drago,
iz Sv. Ivana pri Trstu.



Ložiška cerkva

narisal Janko Žvanut, dijak v Ljubljani.

Lepa naša domovina.

Nekoč smo šli na Grad. Videli smo lepo bistro Sočo. Ob prvem hribu smo zagledali vasi Morsko in Krestenico, ob zadnjem pa Deskle. Pred nami se je razprostiral Kanal. Proti severu smo videli hišo naše součenke Mimice. Na pobočju severnega hriba je bilo videti Cerovo. Nad Cerovem pa Nehovo, odkoder hodijo nekateri v našo šolo. Od veselja smo zapeli: «V dolinici prijetni, ljubi moj dom». Kadar pojdemo kedaj v svet, se bomo spominjali te pesmi.

Boltarjeva Jožica iz Kanala II. r.

Hubelj.

Rečica Hubelj je bila že starim Rimljanom znana pod imenom «Frigidus». Izvira dobre pol ure severno od Ajdovščine, in se izliva v reko Vipavo. Hubelj ni samo mrzla, kristalno čista, prvovrstna pitna voda, ampak slovi tudi vsled svojih vodopadov daleč naokrog. Posebno veličasten je ob deževnem vremenu nad 65 m. visok vodopad imenovan «Izvirek»; voda bruha i zvelike «Luknje» v malem loku na skalovje, da se peni in kadi v snežnobeli puh. Vsled tega ni mogoče ob visoki vodi v neposredno bližino slapa, treba ga je občudovati oddaljen kakih 100 korakov.



Tudi velika «Luknja» je znamenita vsled svojih podzemskih krasot. Tu skupina kapnikov, tam velika podzemeljska dvorana kjer se glas gromovito odbija, tu se zopet jama razdeli v več jam itd. Že več raziskovalcev podzemskih jam je izkušalo prodreti čim dalje v notranjost izvirka, a kljub temu ne vemo še nič gotovega o dolgosti in razsežnosti jame. Ob suhem vremenu se prav lahko gre do kakih 200 m. v notranjost.

V vojnem času so pili hubeljsko vodo celo vojaki v strelskih jarkih na Krasu. Danes je ta vodovod deloma porušen. Skoro vsa dolinja Vipavska dolina pa pije še vedno hubeljsko vodo.

Sprehod ob Hublju iz Ajd do izvirka je na levi kakor na desni nekaj posebno lepega, žalibog, da se za ta biser lepe naše doline bolj zanimajo tujci, nego mi sami. Vsako nedeljo pridejo mnogi semkaj na izlet. Opozarjam g. učitelje, da o priliki pripeljejo semkaj svojo mladino.

Jožefa Marčeva,

učenka 4. oddelka v Ajdovščini.

Pogovor pred cerkvijo.

(Dramatska slika po povesti «Ni vse zlato, kar se sveti.»)

Osebe:

Ivan, hlapec pri Čerinovih.

Smrekar, kmet.

Kovačev Tine.

Marko, berač.

I.

Ivan (pristopi k Tinetu in Smrekarju, smejoč se): Ta pa je lepa, krasna! Ha, ha, ha!

Tine (se obrne in ko vidi Ivana reče): Kaj pa je taka lepo in krasno, da tako kričiš?

Ivan: E, kaj bi ne kričal? Taka je, da bi se žabe z raki smejale, ko bi le mogle.

Smrekar: Kaj pa se je zgodilo?

Ivan: To se je zgodilo: Moj gospodar je zamenjal železo za zlato. Izkopal je namreč iz ledine za pol klobuka nekih kock, ki so se kaj lepo svetile. Mislil je, da so zlato; zato se je klatil cele 4 dni po Čedadu, Vidmu in Gorici, da bi jih prodal, a zaman. Kaj hočeš, železo je železo.

Smrekar: Zakaj pa je kopal ledino?

Ivan: Hotel je napraviti ograjo. Me ne je poslal domov po drva in mislim,

da me je nalašč poslal, da ne bi videl njegovega «čistega zlata».

Tine: Čerin si je najbrž mislil, da je že kralj ali cesar. No, Ivan, kaj je bilo potem?

Ivan: Bilo je, da bi ga bili kmalu zaprli v ječo, zato ker je ogledoval samo zlatarne in so sumničili, da namerava kaj nepoštenega.

Oba: (radovedno) Pa vendar ni ostal v ječi? Kako je bilo?

Ivan: Izpustili so ga, ker so videli, da je nedolžen in peljali so ga še k nekemu profesorju, kateri mu je razložil, da ta ruda ni nič drugega, nego železni kršec.

Tine in Smrekar (se pogledata in zasmejeta): Ha, ha, ha!

Ivan: In potem je prilezel domov s praznim želodcem in praznim — žepom.

II. prizor.

(Marko)

Tine: O, glej ga! Stari Marko krevska proti nam!

Ivan in Smrekar: Živijo! Marko nam bo povedal novic.

Marko (se ustavi pri njih): Nekaj vam bom že povedal. Pri Čerinu je vse v ognju. Stari se jezi nate, Ivan, ker te ni doma. Pravi, da te bo zmikastil, ka-

kor sosedov Sultan volka oni dan. Z Bogom! (odide).

Smrekar: Beži Ivan! «Nevihta» gre.

Ivan: Imaš prav. Kasno je že, nauk je že davno končal in doma je mnogo dela. Imel bom pridigo, ampak ne tako kakor v cerkvi.

Tine: Sni res, morda se bodo tudi tebi, kot Čerinu, žabe smejale, če jim ne bo prej počil trebuh.

Tine in Smrekar: Z Bogom Ivan.

Ivan: Z Bogom oba.

(Zavesa)

Prepirljiva žena.

Pastir je pasel krave. Ena krava mu je ušla v škodo v ajdo. Gospodarica njeve je videla kravo v škodi in jo je šla iz ajde poditi. Gospodar krave je videl, kaj se je zgodilo in je šel po kravo. Žena se je takoj začela prepirati in togotiti, mož pa je molčal. Ko je bila ajda zrela, je ukazal gospodar hlapcu, da naj jo naloži na voziček in pelje ženi. Ko je žena videla, ji je bilo hudo, ker je bilo več ajde, kakor je bilo škode. «Jemna-sta, zakaj si pripeljal ajdo, saj jaz se nisem jezila zavoljo ajde, ampak zato, ker se ni hotel oče prepirati z mano.»

Vidrih Ludvik,

učenec v Studenem pri Postojni.



Cirkus v afriških pragozdi.



Ob sklepu 3. letnika.

S pričujočo številko se zaključi 3. letnik „Novega Roda“. Tako smo prebili z listom tri leta. Če primerjamo stanje drugih naših leposlovnih mesečnikov, in tudi mladinskih, in če pomislimo, da živimo v povojnih, nenormalnih, posebno za nas trdih in grenkih razmerah, potem lahko rečemo, da ta prebita tri leta z listom niso bila ravno suha leta.

Pa tudi tolsta niso bila. „Novi Rod“ se ne more hvaliti s sijajnim prebitkom. Pa tudi iskal ga ni, „Zveza“ ni skoparila. To ni njena naloga! Njena želja je bila ves čas taka, da prejme naša mladina v roke lep mladinski list, lep po vsebini in po zunanji obliki, ki ga bo z nestrpnostjo pričakovala in s slastjo prebirala. „Zveza“ in uredništvo „Novega Roda“ upata, da nista sejala na trdo skalo, marveč na rodovitno polje. Uverjena sta, da bo vse žrtvovanje, izdano za „Novi Rod“, bogato obrodilo.

„Novi Rod“ se je že do dobra uveljal pri naši mladini, in razni listi, in tudi prekomejni, radi priznavajo, da je „Novi Rod“ najlepši slovenski mladinski list. Veselijo nas ta priznanja, zakaj ona dokazujejo, da nismo ukanili naše mladine in da smo v teh žalostnih razmerah storili brez vsake pomoči več kakor se je od nas pričakovalo. Česa bi lahko ne storili v normalnih razmerah, s prostimi rokami, s podporo in širokim delokrogom!

Življenje „Novega Roda“ pa ni odvisno le od „Zveze“ in uredništva, ampak v prvi vrsti od pridnih nabiralcev naročnikov. Predvsem morajo storiti svojo dolžnost člani „Zveze.“ Vsaka malomarnost v tem oziru bila bi za članstvo greh in sramota, ki bi poniževala ves učiteljski stan. Upamo, da bo vsak učitelj na svojem mestu in da nam bo pomagala pri tem delu tudi naša vrla duhovščina in vse naše razumništvo sploh.

Starši, ki ste spoznali važen pomen „Novega Roda“ naročajte ga svojim malim in poučite malomarne in nevedne! In vi, stari naročniki — poiščite novih! Čim več naročnikov — tem lepši bo „Novi Rod.“

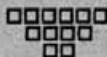
Prihodnji letnik bo imel 10 števil. Prva izide v oktobru, zadnja v juliju. O počitnicah ne bo izhajal „Novi Rod“, zato, da ne bo zmešnjav, kakor doslej.

Pri listu bodo sodelovali vsi naši najboljši pisatelji in ilustratorji. Skrbeli bomo, da bo list še boljši in lepši!

Primorci! Slovenci! Naše šole se krčijo, naš jezik se izganja. Mari naj propade tudi „Novi Rod?“

„Novi Rod“ mora živeti, kakor hočemo živeti tudi mi, „Novi Rod“ naj se razširi vsepovsod

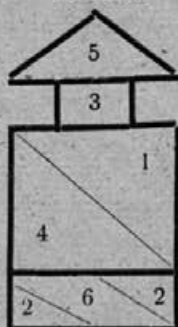
— „da nam bo slovensko pel
kakor zvonček nov.“



REŠITEV UGANK V ŠT. 7. in 8. „NOVEGA RODA“

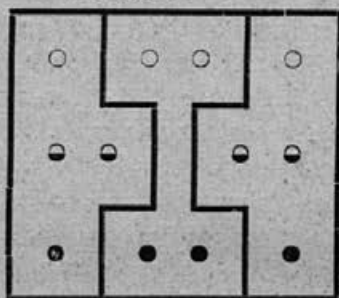
Stolp: M, Pad, urh, slika ali žlička, bajta, oktober, Triglav ali Mangart, drozd ali sloka, j
— Marij Kogoj.

Mozaik.



Uganke: Žitno klasje.

Dedščina.



Vse uganke je prav rešil:

Valentinčič Vekoslav iz Kozarič pri Tolminu. — Prejel je v dar razne šolske potrebščine.

Deloma prav so rešili:

Lah Sošja iz Sežane; Franc Lisjek iz Ustja ter Knez Vladko iz Trnovega pri Kobaridu.

Prepozno so poslali rešitve ugank 6. štev. «Novega roda»: Jamar Marija in Janezek iz Ljubljane; Duržot Maks iz Renč; Ivan Mungerli iz Ročinja; Spetič Maks in Pečar Avrelija iz Katinare; Kovačič Ivanka in Rovšček Ana in Jeklin Bogomil iz sv. Lucije ob Soči; Dumar Karel iz Kojsegu; Berce Aleksander, Evstahij Zavadlav, Kogoj Milan, Devetak Emil. Klančič Julko, Ferlatič Dominik, Špacapan Bernard, Beltram Alojzij, Henrik Tomažič, Urbančič Danilo, Vuk Stanko, Angela Mozetič, Antonija Frančeskin, Klančič Marija, Vuk Gabrijela, Klančič Rožica, Marušič Jelica, Bon Petrina, Špacapan Mihela, Ferletič Ksanda, Vuk Dragica Budin Marija, Mozetič Pavla, Adela Jakil, Slavica Krajnik, Vida Firlat, Pavla Batistič iz Mirna pri Gorici.

